

УДК 378.4:001.895

Наталія Онищенко

**ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ
РЕГІОНАЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ
СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

У статті узагальнюються теоретико-методологічні підходи щодо професійної підготовки майбутніх учителів в умовах регіональних університетських комплексів, розкриваються особливості інноваційного розвитку університетських комплексів в умовах модернізації вищої освіти.

Ключові слова: *інноваційний розвиток, інноваційне освітнє середовище, університетські регіональні комплекси, професійна підготовка, модернізація вищої освіти, майбутні вчителі.*

В статье обобщаются теоретико-методологические подходы к профессиональной подготовке будущих учителей в условиях региональных университетских комплексов, раскрываются особенности инновационного развития университетских комплексов в условиях модернизации высшего образования.

Ключевые слова: *инновационное развитие, инновационная образовательная среда,*

университетские региональные комплексы, профессиональная подготовка, модернизация высшего образования, будущие учителя.

The article summarizes the theoretical and methodological approaches to the training of future teachers in a regional university systems, the peculiarities of innovative development of university systems in the modernization of higher education.

Key words: *innovation development, innovative learning environment, university regional centers, training, modernization of higher education, future teachers.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства невід'ємною частиною державної політики є формування національної інноваційної вищої системи освіти, основними елементами якої є університетські комплекси, що дозволяють інтегрувати наукову, освітню та інноваційну види діяльності при активній взаємодії з педагогічними навчальними закладами. В Україні зростають суспільні вимоги до вчителя, змісту і методів його роботи, що спонукає вищі навчальні заклади до пошуку інноваційних шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів. Розвиток університетів шляхом трансформації їх у навчально-науково-інноваційні університетські комплекси стає перспективним напрямом в організації й здійсненні інноваційної діяльності ВНЗ та відображає сучасні тенденції розвитку системи вищої освіти і науки, переосмислення ролі університетів в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійної підготовки майбутніх учителів в умовах регіональних університетських комплексів досліджена такими вченими, як: А.Бойко (експериментальний освітньо-виховний науковий комплекс університету); І.Богданов (локальна освітня система); А.Данилюк (теорія інтеграції освіти); С.Іванов, А.Осипов (університет як регіональна корпорація); П.Куделя (вища школа регіону як об'єкт соціального управління); В.Кузовлев (університетський освітній комплекс в умовах малого міста); П.Плотніков, С.Савченко (соціалізація студентської молоді в умовах регіонального освітнього простору); Л.Полякова (державне управління інформаційно-освітнім середовищем інноваційних університетських комплексів); А.Тихонов, В.Садовничий (університети як центри освіти, науки і культури в регіоні); О.Чепка (навчальний комплекс «педагогічний коледж – педагогічний університет»); О.Шапран (навчально-науково-педагогічні комплекси) та ін. Проте проблеми підготовки майбутніх учителів в умовах інноваційного розвитку університетських регіональних комплексів висвітлені недостатньо мірою.

Мета написання статті – дослідження сучасного стану інноваційного розвитку університетських регіональних комплексів в умовах модернізації системи вищої освіти та особливостей підготовки майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. В умовах модернізації системи вищої освіти пріоритетним завданням інноваційного розвитку університетських регіональних комплексів є забезпечення умов для швидкого й практичного використання інновацій у єдиному навчально-науково-інноваційному просторі. У сучасних умовах університетський комплекс повинен стати одним з інтегруючих центрів, найважливішим соціальним інститутом, що забезпечує стійкий і збалансований розвиток соціальної сфери й культури регіонального співтовариства. У зв'язку із цим увагу вчених і практиків спрямовано на вирішення таких питань, як проектування інноваційних структур університетських комплексів та визначення їх місця і ролі в сучасних соціально-економічних умовах; апробація функціональних, інституційних, технологічних, мережевих та інших моделей розвитку університетських комплексів на базі регіональних вузів; установлення оцінювально-критеріальної бази для визначення статусу, ресурсів і характеристик університетського регіонального комплексу; підвищення потенціалу університетського комплексу, його ефективності функціонування, конкурентоспроможності в сучасних умовах.

Науковцями визначено сутність поняття «інноваційний університетський комплекс», під яким розуміється освітня установа вищої професійної освіти, що реалізує інноваційні освітні

та інформаційні технології (технологічні інновації) на основі створення нових організаційних структур та інституціональних форм (організаційні інновації) й упровадження нових методів і прийомів навчання (педагогічні інновації) з використанням нових фінансово-економічних механізмів (економічні інновації) [4]. У зарубіжній практиці використовується термін «інноваційний центр» як узагальнене визначення потужної інноваційної структури, що поєднує регіональні науково-технологічні центри (РНТЦ), центри передових технологій, технологічні парки (науковий, промисловий, технологічний, інноваційний, бізнес-парк тощо), технополіси тощо.

Тому інноваційний розвиток університетських регіональних комплексів спрямовується сьогодні на підвищення якості освіти з урахуванням сучасних вимог ринку праці на основі інтеграції освітньої, наукової та інноваційної діяльності, а також використання інтелектуальних, матеріальних, інформаційних ресурсів і результатів проведених наукових досліджень за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки для підготовки фахівців в освітній підсистемі університетського комплексу. В Україні сьогодні реорганізується мережа вищих навчальних закладів з метою створення конкурентоспроможних сучасних ВНЗ через створення навчально-наукових університетів, потужних регіональних університетських комплексів, які об'єднують ВНЗ різних типів, діяльність спільних з НАПН України навчально-наукових підрозділів. Мережа вищих навчальних закладів приводиться у відповідність до потреб суспільства, запитів ринку праці і сучасного громадянина.

Як університетський комплекс, сучасний вуз України розвивається і ґрунтується на трьох базових положеннях: університет повинен бути інноваційним освітнім центром, який розробляє і використовує новітні освітні технології підготовки фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці; науково-дослідним центром, який проектує нові знання, розробляє й упроваджує інноваційні технології; інноваційним центром, що здійснює трансфер технологій від стадії наукової розробки до технологічного оформлення й передачі на стадію випробувань. Зазначимо, що між навчальними закладами різних типів не завжди встановлюються функціональні освітні взаємозалежності. Особливо гостро відсутність інтегративних зв'язків відчувається між коледжами і ВНЗ, і це виявляється у тому, що за багатьма критеріями освітній рівень випускників багатoproфільних навчальних закладів середньої ланки не відповідає вимогам, які висуваються до них під час вступу до вищих навчальних закладів. Зважаючи на це, першочергового значення набуває вирішення проблеми професійної підготовки майбутніх учителів у навчальному комплексі «педагогічний коледж – педагогічний університет», який характеризується науковцями як об'єднання коледжу й університету на принципах неперервності, наступності, гнучкості, варіативності, координації, цілісності, інтеграції, випереджальної підготовки майбутнього вчителя з метою створення організаційно-педагогічних умов упровадження багатоступеневої професійної підготовки [7].

Ідея організації комплексів освітніх установ для реалізації принципу безперервної підготовки не нова і базується на історичному досвіді російської школи, досягненнях вітчизняної та зарубіжної педагогіки. Ще в XVIII-XIX ст. у нашій країні стали виникати освітні комплекси, що поєднували навчальні заклади різного освітнього рівня, а у XX ст. ця практика набула широкого масштабу. Сьогодні понад 50% технікумів, коледжів інтегровані на змістовному рівні зі школами, професійно-технічними училищами, ВНЗ, що забезпечує реалізацію ефективної прискореної професійної підготовки фахівців.

Зазначимо, що сучасні навчально-виховні комплекси пройшли довгий шлях розвитку. Перші дані про ці заклади відносяться до 1908 р., коли в м. Києві при Фребелівському педагогічному інституті було створено об'єднання, до якого входили дитячий садок, початкова школа, дитячий притулок, педагогічна амбулаторія. Одночасно С.Шацьким було створено об'єднання «Сетлемент», пізніше Першу дослідну станцію, згодом були відкриті Академія соціального виховання, дитячі містечка, колонії, комуни, дослідні школи, які функціонували як педагогічні комплекси. У результаті історико-логічного дослідження науковцями доведено, що зазначені типи освітніх закладів були прототипами сучасних навчально-виховних комплексів [6].

Актуальність поширення і збагачення досвіду навчально-виховних комплексів в останні роки пояснюється гострою соціальною потребою в школах нового типу, оскільки вони максимально відповідають запитам суспільства, інтересам сім'ї, створюють умови для творчого розвитку дітей. Свідченням цього є довготривала практика діяльності різних моделей сучасних навчально-виховних комплексів. Зокрема модель «Педагогічний комплекс як спеціально спроектоване середовище» найбільш яскраво представлена у досвіді вчителів-новаторів (М.Гузик, О.Захаренко, Є.Курків, В.Семенов, М.Щетинін та ін.). Наприклад, школа – комплекс М.Гузика являє собою інтегративну систему загальноосвітньої, трудової, спортивної шкіл, школи мистецтв, школи для батьків, інших видів закладів.

У контексті нашого дослідження цікавим є зарубіжний досвід функціонування університетських комплексів. Зокрема в Російській Федерації створюються не лише університетські комплекси, а й університетські освітні округи в масштабах міста або регіону, до складу яких входять освітні установи різних рівнів (школи, ліцеї, гімназії, ПТУ, коледжі, інститути, установи додаткової освіти) з метою підвищення якості загальної та професійної освіти учнів на основі методичного, наукового, кадрового та інформаційного впливу університету на ці установи; наступності державних освітніх стандартів і програм навчання в освітніх установах різних рівнів; інтеграції всіх ланок освіти; підвищення кваліфікації викладачів в місті чи регіоні; забезпечення цільової підготовки кадрів для виробничої і соціальної сфери міста або регіону [3]. Із середини 80-х років ХХ ст. у США функціонують школи професійного розвитку – інноваційні заклади, створені шляхом партнерства між коледжами освіти, університетами та загальноосвітніми школами різних рівнів.

Професійна підготовка студентів Великої Британії в умовах університетських комплексів спрямована на підвищення фахової майстерності майбутніх учителів у формі вивчення та обміну передовим педагогічним досвідом у межах комплексу «школа-університет» із залученням спеціалістів з університетів, педагогічних коледжів, місцевих органів освіти, учительських центрів; взаємообмін новітніми педагогічними досягненнями в ході педагогічних практик. Початковий рівень моделі неперервного підвищення кваліфікації англійських учителів називається «It-Inset» (взаємозв'язок початкового та післядипломного рівнів підвищення кваліфікації). Така модель, що не має аналогів в інших країнах світу, окреслена англійським педагогом Л.Тайклом як професійна взаємодія педагогів шкіл та вищих закладів освіти з метою підвищення кваліфікації вчителів під час студентських педагогічних практик [2, с. 106].

Таким чином, в умовах вирішення проблеми інноваційного розвитку та ефективного функціонування університетських регіональних комплексів сучасний педагогічний університет, здійснюючи різнобічний вплив на всю науково-освітньо-виховну систему регіону, має бути зразком високої якості та ефективності навчання для закладів освіти різних типів та рівнів акредитації саме через елементи своєї інтегрованої та багатоступеневої інфраструктури, до складу якої доцільно включити: науково-дослідні інститути, лабораторії, академічні ліцеї, гімназії для цілеспрямованої підготовки обдарованих школярів до отримання вищої освіти, школи, колегіуми, навчально-виховні комплекси (об'єднання), санаторні школи всіх ступенів, спеціальні школи (школи-інтернати), школи соціальної реабілітації, педагогічні училища, коледжі з університетських напрямів, центри перепідготовки й підвищення кваліфікації спеціалістів, центри нових інформаційних технологій, інтернет-центри, лінгвістичні центри для підготовки різних груп населення, бібліотечні комплекси тощо.

Сучасний університетський комплекс створюється на базі університетів і академій з метою забезпечення якісного освітнього середовища та інноваційної інфраструктури для впровадження нововведень у науковій і освітній галузях. Сучасні науковці виділяють три типи таких комплексів: навчально-науково-інноваційний комплекс (забезпечення необхідних соціально-економічних і організаційних умов для найбільш повного використання й розвитку науково-технічного і кадрового потенціалу ВНЗ; виконання фундаментальних, пошукових і прикладних досліджень за пріоритетними напрямами науки і техніки відповідно до профілю підготовки спеціалістів у ВНЗ); навчально-науково-виробничий комплекс (комерціалізація результатів наукових досліджень і відповідна підготовка кадрів у галузі інноваційного

менеджменту; організація підготовки й перепідготовки кадрів, підвищення кваліфікації з урахуванням потреб промисловості регіону; організація і проведення науково-дослідної роботи з розробки і створення наукоємної продукції, конкурентоспроможної на внутрішньому і зовнішньому ринках; створення нових навчально-наукових підрозділів і організація на їх базі інноваційних структур; створення системи організаційно-методичної підтримки інноваційних освітніх програм); інноваційний навчально-науково-виробничий фінансовий комплекс (навчально-методичне забезпечення освітніх закладів різних рівнів) [6, с. 96].

Університетський комплекс має переваги в порівнянні з іншими учасниками навчального процесу щодо забезпечення регіону високим інтелектуальним потенціалом професорсько-викладацького складу, якістю і швидкістю виконання пошукових досліджень. У процесі комплексної розробки теоретичних положень професійної підготовки майбутніх учителів в умовах університетських регіональних комплексів науковці виділяють педагогічні умови підвищення ефективності зазначеного процесу: макроумови (соціальне замовлення суспільства на підготовку майбутніх учителів, розробка й узгодження нормативних документів, які регламентують взаємодію ступенів освіти), мезоумови (професійна орієнтація та професійне становлення майбутніх учителів на етапі педагогічного коледжу, професійна адаптація їх на перехідному етапі професійної освіти у навчальному комплексі та професійне вдосконалення на етапі навчання в педагогічному університеті), мікроумови (актуалізація суб'єктивного досвіду студентів, набутого на етапі навчання в педагогічному комплексі) [7].

Не залишається осторонь зазначених інтеграційних процесів ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Зокрема на основі укладених договорів про створення навчально-наукових комплексів університет співпрацює з державним професійно-технічним закладом «Переяслав-Хмельницький центр професійно-технічної освіти», Таращанським агротехнічним коледжем, Білоцерківським, Обухівським, Чорнобильським, Макарівським медучилищами, Національним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді при МОНмолодьспорту України, Національним ботанічним садом імені М. Гришка, Богуславським гуманітарним коледжем ім. І. Нечуя-Левицького тощо. Зазначимо, що професійна підготовка майбутніх учителів в регіональному університетському комплексі полягає у поєднанні традиційного та інноваційного способів професійної підготовки до педагогічної діяльності, зокрема за рахунок уведення у навчально-виховний процес педагогічних коледжів навчальних планів, скоординованих із планами університету, у використанні узгоджених навчальних програм і застосуванні інноваційних засобів, форм та методів навчання, що суттєво підвищує рівень готовності майбутніх учителів до професійної діяльності.

Однак у реалізації безперервного навчального процесу в комплексах існують певні труднощі, зокрема студентам загальноосвітніх навчальних закладів досить важко адаптуватися до нових умов навчання у вищій школі. Тому в умовах функціонування університетських регіональних комплексів безперервна підготовка в системі «загальноосвітній навчальний заклад – ВНЗ» буде ефективною за умов ґрунтовного наукового аналізу навчально-виховного процесу шкіл та університетів, що забезпечить наступність між окремими етапами навчання і навчальними дисциплінами; забезпечення спільного навчально-методичного супроводу освітнього процесу у школі і ВНЗ, реалізації принципу єдності вимог щодо оцінки якості знань студентів, які навчаються за програмами різних рівнів; використання дидактичного потенціалу інноваційних технологій; відповідності переліку та обсягу навчальних дисциплін у школах вузівським стандартам; наявності єдиної стратегії підготовки фахівця у ВНЗ і школі; забезпечення здорового морально-психологічного клімату та сприятливих умов для розвитку особистості та професійного становлення майбутнього вчителя.

Висновки. Отже, в сучасних умовах розвитку вищої освіти необхідно враховувати процеси її регіоналізації, сутність яких обумовлена певними чинниками, зокрема прагненням молоді здобувати освіту якомога ближче до місця проживання. Тому сьогодні слід активізувати роботу зі створення регіональних університетських комплексів, здатних якісно надавати освітні послуги. Для забезпечення мобільності, якості, доступності, неперервності та ефективності

освіти в кожному регіоні України виникла нагальна необхідність в інтеграції зусиль закладів освіти різних типів та рівнів акредитації, у розробці та цілеспрямованій, поетапній реалізації регіональних програм організації, функціонування та інноваційного розвитку університетів як науково-освітньо-виховних комплексів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анисимов П.Ф. О задачах вузов по переходу на уровневую систему высшего профессионального образования / П.Ф.Анисимов // Высшее профессиональное образование. – 2010. – № 3. – С. 3.
2. Базуріна В.М. Використання позитивного досвіду Великої Британії у підготовці учителів іноземної мови в Україні / Базуріна В.М., Бондаренко Л.В. // Актуальні проблеми трансформації соціогуманітарної освіти : зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський, 2004. – С. 105-107.
3. Новиков Ю.А. Будущее – за университетскими комплексами / Новиков Ю.А. // Университетское управление : практика и анализ. – 2001. – № 3 (18). – С. 36-41.
4. Полякова Л.П. Державне управління інформаційно-освітнім середовищем інноваційних університетських комплексів: монографія / Л.П.Полякова; під. заг. ред. О.С.Поважного. – Донецьк : «Ноулідж», 2010. – 351 с.
5. Семеріков С.О. Регіональний інноваційний університетський комплекс у системі управління неперервною фундаментальною освітою / С.О. Семеріков, М.П. Іщенко, С.О. Швидка // Вісник Черкаського ун-ту. – Серія : Пед. науки. – 2010. – Вип. 183, ч. 4. – С. 112-117.
6. Терентьєва Н.О. Вища (університетська) освіта : становлення і розвиток: навч.-метод. посібн. / Н.О. Терентьєва. – Черкаси, 2005. – 192 с.
7. Чепка О.В. Педагогічні принципи функціонування навчального комплексу «педколедж – педуніверситет» / О.В.Чепка // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського держ. педаг. ун-ту імені Павла Тичини / [ред. кол. : Побірченко Н.С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2009. – Вип. 31. – С. 148-155.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Онищенко Наталія Петрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Надійшла до друку 17.12.2012 р.